

Byla C-139/22

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2022 m. vasario 25 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Lenkija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2022 m. sausio 18 d.

Ieškovai:

AM

PM

Atsakovas:

mBank S.A.

Pagrindinės bylos dalykas

Nesąžiningos sutarties sąlygos – Sutarties negaliojimas – Pareiga informuoti apie esminius sutarties požymius ir riziką – Reikalavimas grąžinti pinigų sumą dėl nepagrįsto prievolės įvykdymo, nes negaliojo hipoteka užtikrinta paskolos sutartis

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Sąjungos teisės, visų pirma Tarybos direktyvos 93/13/EEB 3 straipsnio 1 dalies, 4 straipsnio 1 dalies, 6 straipsnio, 7 straipsnio 1 ir 2 dalių ir 8 straipsnio, taip pat veiksmingumo principo išaiškinimas; SESV 267 straipsnis

Prejudiciniai klausimai

1. Ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 3 straipsnio 1 dalis, 7 straipsnio 1 ir 2 dalys ir

8 straipsnis, taip pat veiksmingumo principas turi būti aiškinami taip, kad siekiant sutarties sąlygą, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, pripažinti nesąžininga pakanka, kad šios sutarties sąlygos turinys atitiktų standartinės sutarties nuostatos, įtrauktos į neleistinų sąlygų registrą, turinį?

2. Ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 3 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją teismui draudžiama aiškinti nacionalinės teisės aktus taip, kad nesąžininga sutarties sąlyga netenka savo nesąžiningo pobūdžio, jei vartotojas gali pasirinkti vykdyti savo įsipareigojimus pagal sutartį remdamasis kita, sąžininga sutarties sąlyga?

3. Ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinamos taip, kad verslininkas turi pareigą informuoti kiekvieną vartotoją apie esminius sutarties požymius ir su sutartimi susijusią riziką net jei šis vartotojas turi reikiamų žinių šioje srityje?

4. Ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 3 straipsnio 1 dalis, 6 straipsnis ir 7 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinami taip, kad tuo atveju, kai sutartį su vienu verslininku sudaro keli vartotojai, tos pačios sutarties sąlygos pirmojo vartotojo atžvilgiu gali būti laikomos nesąžiningomis, o antrojo atžvilgiu – sąžiningomis ir dėl to gali atsitikti taip, kad sutartis pirmojo vartotojo atžvilgiu gali būti pripažinta negaliojančia, o antrojo vartotojo atžvilgiu – galiojančia, taigi pastarajam galios visos iš jos kylančios prievolės?

Nurodomi Sąjungos teisės aktai

Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (OL C 202, 2016 6 7): 169 straipsnio 1 dalis

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (OL C 202, 2016 6 7, p. 389–405): 38 straipsnis

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288, toliau – Direktyva 93/13): ketvirta, dvidešimt pirma ir dvidešimt ketvirta konstatuojamosios dalys, 3 straipsnio 1 ir 2 dalys, 4 straipsnio 1 ir 2 dalys, 6 straipsnio 1 dalis, 7 straipsnio 1 ir 2 dalys ir 8 straipsnis

Nurodomi nacionalinės teisės aktai

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (1997 m. balandžio 2 d. Lenkijos Respublikos Konstitucija):

Valdžios institucijos saugo vartotojus, naudotojus ir nuomininkus nuo veiklos, keliančios grėsmę jų sveikatai, privatumui ir saugumui, ir nuo nesąžiningos rinkos praktikos. Šios apsaugos taikymo sritis apibrėžta įstatyme (76 straipsnis).

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (1964 m. balandžio 23 d. Civilinis kodeksas) (Dz. U. Nr. 16, 93 pozicija, su vėlesniais pakeitimais; toliau – CK):

Vartotojas yra fizinis asmuo, kuris sudaro su verslininku teisinį sandorį, tiesiogiai nesusijusį su jo komercine ar profesine veikla (22¹ straipsnis).

Verslininkas yra fizinis asmuo, juridinis asmuo ir 33¹ straipsnio 1 dalyje nurodytas organizacinis vienetas, kuris vykdo komercinę ar profesinę veiklą savo vardu (43¹ straipsnis).

Teisinis sandoris, kuris prieštarauja įstatymui arba kuriuo siekiama apeiti įstatymą, negalioja, išskyrus atvejus, kai taikytinoje nuostatoje numatomos kitokios pasekmės, visų pirma tai, kad negaliojančios teisinio sandorio sąlygos pakeičiamos atitinkamomis įstatymo nuostatomis (58 straipsnio 1 dalis).

Teisinis sandoris, prieštaraujantis socialinio sambūvio principams, negalioja (58 straipsnio 2 dalis).

Jei negalioja tik dalis teisinio sandorio, likusios teisinio sandorio dalys lieka galioti, nebent iš aplinkybių matyti, kad be negaliojančių sąlygų teisinis sandoris nebūtų sudarytas (58 straipsnio 3 dalis).

Su vartotoju sudarytos sutarties sąlygos, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, nėra jam privalomos, jeigu jose vartotojo teisės ir pareigos nustatomos nusižengiant gerai moralei ir šiurkščiai pažeidžiant jo interesus (neleistinos sutarties sąlygos). Tai netaikoma sąlygoms, kuriomis nustatomos pagrindinės šalių prievolės, įskaitant kainą ar atlygį, jei jos suformuluotos vienareikšmiškai (385¹ straipsnio 1 dalis).

Jei sutarties sąlyga pagal 1 dalį nėra privaloma vartotojui, šalis saisto likusios sutarties sąlygos (385¹ straipsnio 2 dalis).

Sąlygomis, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, laikomos sutarties nuostatos, kurių turiniui vartotojas neturėjo realios įtakos. Visų pirma tai taikoma standartinėms sutarties, kurią vartotojui pasiūlė kita sutarties šalis, sąlygoms (385¹ straipsnio 3 dalis).

Vertinimas, ar sutarties sąlyga atitinka gerą moralę, atliekamas pagal sutarties sudarymo metu buvusią situaciją, atsižvelgiant į jos turinį, aplinkybes, kuriomis ji buvo sudaryta, ir sutartis, kurios yra susijusios su sutartimi, į kurią įtraukta vertinama sąlyga (385² straipsnis).

Asmuo, kuris be teisinio pagrindo gavo turtinės naudos kito asmens sąskaita, privalo tą naudą atiduoti natūra arba, jei tai neįmanoma, atlyginti jos vertę (405 straipsnis).

Ankstesnių straipsnių nuostatos visų pirma taikomos nepagrįstai įvykdytai prievolei (410 straipsnio 1 dalis).

Prievolė yra nepagrįstai įvykdyta, jei ją įvykdęs asmuo buvo visiškai neįpareigotas arba nebuvo išpareigojęs asmeniui, kuriam ši prievolė buvo įvykdyta, arba jei išnyko prievolės pagrindas, arba nebuvo pasiektas numatytas prievolės tikslas, arba jei teisinis sandoris, įpareigojantis įvykdyti prievolę, buvo negaliojantis ir neįsigaliojo įvykdžius prievolę (410 straipsnio 2 dalis).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (1964 m. lapkričio 17 d. Civilinio proceso kodeksas) (*Dz. U.*, Nr. 43, 296 pozicija, su vėlesniais pakeitimais; toliau – CPK) pirmoji knyga, VII antraštinė dalis, IVb skyrius – redakcija, galiojusi iki 2016-04-16:

Bylos dėl standartinės sutarties sąlygų pripažinimo neleistinomis priklauso *Sąd Okręgowy w Warszawie – sąd ochrony konkurencji i konsumentów* (Varšuvos apygardos teismas – Konkurencijos ir vartotojų apsaugos teismas) jurisdikcijai (CPK 479³⁶ straipsnis).

Jei ieškinys patenkinamas, teismas rezoliucinėje sprendimo dalyje nurodo standartinės sutarties sąlygų, kurios buvo pripažintos neleistinomis, turinį ir uždraudžia jas naudoti (CPK 479⁴² straipsnio 1 dalis).

Įsiteisėjęs teismo sprendimas sukelia pasekmes tretiesiems asmenims nuo tada, kai draudžiama standartinės sutarties sąlyga įtraukiama į 479⁴⁵ straipsnio 2 dalyje nurodytą registrą (CPK 479⁴³ straipsnis).

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Konkurencijos ir vartotojų apsaugos tarnybos viršininkas), remdamasis 1 dalyje nurodytais sprendimais, tvarko neleistinomis pripažintų standartinių sutarčių nuostatų registrą (CPK 479⁴⁵ straipsnio 2 dalis).

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw (2015 m. rugpjūčio 5 d. Konkurencijos ir vartotojų apsaugos įstatymo ir kai kurių kitų įstatymų pakeitimo įstatymas) (*Dz. U.* 1634 pozicija), įsigaliojęs 2016 m. balandžio 17 d.: 2 straipsnio 2 punktas, 8 straipsnio 1 dalis, 9 ir 12 straipsniai

Trumpas faktinių aplinkybių ir proceso aprašymas

2009 m. spalio 7 d. ieškovai kredito gavėjai, veikdami kaip vartotojai, sudarė su banku hipoteka užtikrintą paskolos sutartį, kurioje buvo numatytas paskolos indeksavimas pagal Šveicarijos franko (CHF) kursą ir paskolai taikoma kintama

palūkanų norma (9 straipsnio 1 dalis). Pagal šią sutartį bankas atsakovas suteikė ieškovams 246 500 PLN paskolą. Suma buvo nurodyta CHF valiuta tik informaciniais tikslais, tai nebuvo banko įpareigojimas. Paskolos išmokėjimo dieną užsienio valiuta išreikšta paskolos suma galėjo skirtis nuo nurodytosios. Be to, sutartyje buvo nustatyta, kad pagrindinės paskolos sumos ir palūkanų įmokos turi būti gražinamos Lenkijos zlotais (PLN), konvertavus jas pagal gražinimo dieną galiojusių banko valiutų kursų lentelėje nurodytą CHF pardavimo kursą (10 straipsnio 4 dalis). Neatskirama sutarties dalis buvo Paskolų ir hipoteka užtikrintų paskolų teikimo fiziniams asmenims taisyklės. Paskolos gavėjai pareiškė, kad susipažino su šiuo dokumentu ir sutinka su jo taikymu (25 straipsnio 1 dalis). Paskolos gavėjai nurodė, kad buvo išsamiai supažindinti su paskolos PLN, indeksuotos užsienio valiuta, suteikimo sąlygomis, įskaitant paskolos gražinimo taisykles, ir su jomis visiškai sutiko. Paskolos gavėjai žinojo, kad indeksuota paskola yra susijusi su valiutų kursų rizika ir valiutų kursų skirtumų rizika, o jos pasekmės, atsirandančios dėl nepalankių PLN kurso svyravimų užsienio valiutos atžvilgiu, gali turėti įtakos paskolos įmokų dydžiui ir padidinti paskolos administravimo išlaidas (30 straipsnio 2 dalis). Sutarties sudarymo dieną galiojusiose Paskolų ir hipoteka užtikrintų paskolų teikimo fiziniams asmenims taisyklėse, be kita ko, buvo nustatyta, kad valiutos pirkimo ir (arba) pardavimo kursai, skelbiami banko valiutų kursų lentelėje, yra naudojami indeksuotoms paskoloms išmokėti, gražinti ir (arba) konvertuoti. Konkrečią darbo dieną taikomi valiutų pirkimo ir (arba) pardavimo kursai gali keistis. Sprendimą dėl kursų pakeitimo ir keitimo dažnumo priima pats bankas. Kiekviena užsienio valiuta indeksuotos paskolos palūkanų įmoka arba pagrindinės paskolos sumos ir palūkanų įmoka nustatoma ta valiuta, o gražinama PLN, konvertavus pagal paskolos gražinimo dieną galiojančių banko valiutų kursų lentelėje nurodytą šios valiutos pardavimo kursą. Užsienio valiuta indeksuotos paskolos palūkanų įmokų arba pagrindinės paskolos sumos ir palūkanų įmokų dydis, išreikštas PLN, kas mėnesį keičiamas atsižvelgiant į paskolos gražinimo dieną galiojančių banko valiutų kursų lentelėje nurodytą užsienio valiutos pardavimo kursą. Į taisykles taip pat buvo įtraukta sąvokos „valiutų kursų skirtumai“ apibrėžtis.

Paskolos paraiškos pateikimo metu ieškovė buvo 3,5 metų dirbusi atsakovu patrauktame banke, turėjo aukštąjį universitetinį ir podiplominį ekonomikos išsilavinimą. Banko darbuotojas pateikė ieškovei istorinę CHF ir PLN keitimo kurso diagramą, apimančią trejus metus iki paskolos paraiškos pateikimo, taip pat simuliaciją, kurioje buvo nurodytas paskolos sumų ir paskolos įmokų dydis, jei ateityje CHF ir PLN keitimo kursas padidėtų. Nepaisydama abejonių dėl CHF ir PLN keitimo kurso padidėjimo pasekmių, ieškovė nusprendė imti paskolą, susietą su CHF. Ieškovas nedalyvavo paskolos suteikimo procedūroje ir susitikimuose su banko darbuotojais. Jis tik pasirašė paskolos paraišką ir sutartį. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abu ieškovus supažindino su paskolos sutarties negaliojimo pasekmėmis ir jie pareiškė, kad jas supranta ir su jomis sutinka.

2014 m. *Prezes Urzędu Konkurencji i Konsumentów* (Konkurencijos ir vartotojų apsaugos tarnybos (toliau – *UOKiK*) viršininkas) įtraukė į neleistinų standartinių

sutarčių nuostatų registrą šią *mBank S.A.* naudojamų standartinių sutarčių nuostatą: „Pagrindinės paskolos sumos ir palūkanų įmokos arba palūkanų įmokos gražinamos PLN, konvertavus pagal paskolos gražinimo dieną nuo 14.50 val. galiojančių *BRE Bank S.A.* valiutų kursų lentelėje nurodytą CHF pardavimo kursą“ (nuostata Nr. 5743). Ši nuostata buvo įtraukta pagal *Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów* (Varšuvos apygardos teismas – Konkurencijos ir vartotojų apsaugos teismas) (toliau – *SOKiK*) sprendimą.

2021 m. *UOKiK* viršininkas įtraukė į neleistinų standartinių sutarčių nuostatų registrą šias *mBank S.A.* naudojamų standartinių sutarčių nuostatas: „Konkrečią darbo dieną taikomi valiutų pirkimo ir (arba) pardavimo kursai gali keistis. Sprendimą dėl kursų pakeitimo ir keitimo dažnumo priima Bankas, atsižvelgdamas į 6 dalyje išvardytus veiksnius“ (nuostata Nr. 7771); „Valiutų pirkimo ir (arba) pardavimo kursai ir valiutų kursų skirtumai nustatomi atsižvelgiant į šiuos veiksnius: 1) dabartines valiutų keitimo kursų kotiruotes tarpbankinėje rinkoje; 2) valiutų pasiūlą ir paklausą vidaus rinkoje, 2) valiutų pasiūlą ir paklausą vidaus rinkoje, 3) palūkanų normų skirtumus ir infliacijos lygį vidaus rinkoje, 4) užsienio valiutų likvidumą rinkoje, 5) mokėjimų ir prekybos balansą“; „Konkrečią darbo dieną taikomi valiutų pirkimo ir (arba) pardavimo kursai gali keistis. Sprendimą dėl kursų pakeitimo ir keitimo dažnumo priima Bankas, atsižvelgdamas į 4 dalyje išvardytus veiksnius“; „Valiutų pirkimo ir (arba) pardavimo kursai ir valiutų kursų skirtumai nustatomi atsižvelgiant į šiuos veiksnius: 1) dabartines valiutų keitimo kursų kotiruotes tarpbankinėje rinkoje, 2) valiutų pasiūlą ir paklausą vidaus rinkoje, 2) valiutų pasiūlą ir paklausą vidaus rinkoje, 3) palūkanų normų skirtumus ir infliacijos lygį vidaus rinkoje, 4) užsienio valiutų likvidumą rinkoje, 5) mokėjimų ir prekybos balansą“. Šios nuostatos buvo įtrauktos pagal *Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów* sprendimą.

Šioje byloje ieškovai prašo priteisti jiems iš atsakovo 37 439,70 PLN kartu su įstatyme numatyto dydžio delspinigiais dėl ieškovų atsakovui nepagrįstai sumokėtų per didelių pagrindinės paskolos sumos ir palūkanų įmokų. Jei teismas nuspręstų, kad sutartis yra negaliojanti, ieškovai taip pat prašo priteisti jiems iš atsakovo 74 768,63 PLN kartu su įstatyme numatyto dydžio delspinigiais dėl ieškovų nepagrįstai įvykdytos prievolės ir pripažinti sutartį negaliojančia.

Svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai

Atsakovas per visą procesą nuosekliai teigė, kad paskolos sutartis nėra negaliojanti ir joje nėra nesąžiningų sąlygų.

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

- 1 Ši byla išsiskiria tuo, kad yra susijusi su banko atsakovo 2009 m. parengta sutartimi, kurioje banko naudotos sutarties nuostatos buvo iš esmės pakeistos ir

patikslintos, palyginti su ankstesnėmis nuostatomis, kurios buvo pripažintos negaliojančiomis. Be to, sutarties sudarymo dieną ieškovė pasižymėjo ypatingomis savybėmis. Taigi, pripažinimas, kad sutarties ir taisyklių nuostatos, numatančios valiutų kursų rizikos priskyrimą ieškovams ir leidžiančios bankui laisvai nustatyti valiutų kursus ir valiutų kursų skirtumus, yra nesąžiningos sutarties sąlygos, priklauso nuo to, ar „pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl [jų] atsiranda ryškus neatitikimas“, kaip nustatyta Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje.

- 2 **Pirmuoju prejudiciniu klausimu** teiraujama, ar pakanka vien nustatyti, kad su vartotojais (kaip antai ieškovai) sudarytoje sutartyje yra sąlyga, kurios turinys sutampa su į neleistinų sąlygų registrą įtraukta sąlyga, kad šią sąlygą būtų galima laikyti neleistina sutarties sąlyga, netiriant ir nenustatant šios sutarties sudarymo aplinkybių (paskolos sutarties 10 straipsnio 4 dalis ir Paskolų ir hipoteka užtikrintų paskolų teikimo fiziniams asmenims taisyklių 2 straipsnio 2 dalis yra tokio paties turinio, kaip ir nuostatų, įtrauktų į neleistinų sąlygų registrą įrašais Nr. 5743, Nr. 7771 ir Nr. 7772. Be to, nurodytų taisyklių 2 straipsnio 4 dalis yra tokio paties turinio, kaip ir nuostatų, įtrauktų į registrą įrašu Nr. 7772 ir įrašu Nr. 7775). Atsakovu patrauktas bankas taip pat buvo atsakovas bylose, kuriose buvo priimti ir įsiteisėjo sprendimai, kuriais remiantis buvo padaryti visi minėti įrašai neleistinų sąlygų registre. Kadangi tos sutarties nuostatos buvo laikomos standartinės sutarties dalimi, jos vartotojui buvo pateiktos iš anksto suformuluotoje standartinėje sutartyje, todėl pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį dėl jų nebuvo atskirai derėtasi. Tai visų pirma pasakytina apie taisyklių nuostatas, kurios yra bendro pobūdžio ir dėl jų turinio net neįmanoma atskirai derėtis.
- 3 Kadangi nacionalinėje teisėje šis klausimas nėra išspręstas, būtina jį išnagrinėti iš ES teisės perspektyvos. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atkreipia dėmesį į išplėstinį *SOKiK* sprendimų pasekmių *res judicata* galios veiksmingumą (įskaitant jais remiantis padarytus įrašus neleistinų sąlygų registre) ir pabrėžia, kad nacionaliniai teismai paprastai atsižvelgia į Teisingumo Teismo ir *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) pozicijas, tačiau išplėstinės *res judicata* galios supratimas vis dėlto nėra vienodas. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi Teisingumo Teismo sprendimu *Invitel*¹, kuriame pažymėta, kad „ieškinių dėl nesąžiningų sąlygų uždraudimo prevencinis pobūdis ir atgrasomasis poveikis, kaip ir jų nepriklausomumas nuo konkretaus individualaus ginčo, reiškia, kad šie ieškiniai gali būti pareiškiami net ir tada, jei sąlygos, kurias reikalaujama uždrausti, nebūtų buvusios panaudotos konkrečiose sutartyse <...>. Siekiant veiksmingai įgyvendinti minėtą tikslą, reikalaujama, <...> kad bylose pagal tokius ieškinius dėl nesąžiningų sąlygų uždraudimo tam tikriems pardavėjams ar tiekėjams, kaip antai nagrinėjamajam pagrindinėje byloje, nesąžiningomis pripažintos su vartotojais sudarytų sutarčių

¹ Žr. 2012 m. balandžio 26 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Invitel*, C-472/10, 37–40, 43 ir 44 punktus

BS [bendrųjų sutarčių sąlygų] nuostatos nebūtų privalomos nei byloje dėl nesąžiningų sąlygų uždraudimo dalyvavusiems vartotojams, nei tiems, kurie su šiuo pardavėju ar tiekėju sudarė sutartis, pagal kurias taikomos tos pačios BS. Pagrindinėje byloje nacionalinės teisės aktuose numatyta, kad teismo nesąžiningos su vartotojais sudarytų sutarčių BS nuostatos pripažinimas negaliojančia taikomas visiems su tokią sąlygą nustačiusiu pardavėju ar tiekėju sutartį sudariusiems asmenims. Be to, kaip matyti iš pagrindinės bylos medžiagos, bylos dalykas susijęs su tam tikro pardavėjo ar tiekėjo standartinių sąlygų, kuriose numatyta ginčijama sąlyga, įtraukimu į su keliais vartotojais sudarytas sutartis. Šiuo klausimu konstatuotina, kad, <...>, tokie teisės aktai, kaip aptariami šiame punkte, atitinka direktyvos 6 straipsnio 1 dalies kartu su jos 7 straipsnio 1 ir 2 dalimis reikalavimus. Iš tikrųjų nesąžiningos sąlygos pripažinimo negaliojančia sankcijos taikymas visiems sutartis, kurioms taikomos tos pačios BS, sudariusiems vartotojams užtikrina, kad ši sąlyga jiems nebus privaloma, be to, neužkerta kelio tam, kad bus taikomos kitokios nacionalinės teisės aktuose numatytos tinkamos ir veiksmingos sankcijos. <...> Iš to matyti, kad jeigu su vartotojais sudarytų sutarčių BS nuostata pagal ieškinį dėl jos naudojimo uždraudimo, kaip antai nagrinėjamas pagrindinėje byloje, pripažinta nesąžininga, nacionaliniai teismai ateityje taip pat privalo taikyti pagal nacionalinę teisę numatytas pasekmes, kad ši nuostata nebūtų privaloma vartotojams, sudariusiems sutartis, kurioms taikomos tos pačios BS. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad direktyvos 6 straipsnio 1 dalis, atsižvelgiant ir į jos 7 straipsnio 1 ir 2 dalis, turi būti aiškinama taip: pagal ją nedraudžiama, kad sprendimas dėl nesąžiningos su vartotojais sudarytų sutarčių BS nuostatos negaliojimo, priimtas po to, kai vartotojų vardu pagal nacionalinės teisės aktus paskirtas subjektas pardavėjui ar tiekėjui pareiškė ieškinį viešajam interesui ginti dėl nesąžiningų sąlygų uždraudimo, numatytą minėtos direktyvos 7 straipsnyje, pagal minėtus teisės aktus būtų taikomas visiems vartotojams, sudariusiems su šiuo pardavėju ar tiekėju sutartis, kurioms taikomos tos pačios BS, taip pat ir tiems, kurie nedalyvavo nagrinėjant bylą dėl nesąžiningų sąlygų uždraudimo; jeigu su vartotojais sudarytų sutarčių BS nuostata tokioje byloje pripažįstama nesąžininga, nacionaliniai teismai ateityje taip pat privalo taikyti visas pagal nacionalinę teisę numatytas pasekmes, kad ši nuostata nebūtų privaloma vartotojams, sudariusiems sutartis, kurioms taikomos tos pačios BS.“

- 4 Toliau prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas cituoja sprendimą *Biuro Podroży Partner*², kuriame Teisingumo Teismas nurodė, kad „Lenkijos teisės suteikiamomis priemonėmis, be kita ko, tvarkomu nacionaliniu neleistinomis pripažintų bendrųjų sąlygų registru, siekiama kuo geriau įgyvendinti direktyvose 93/13 ir 2009/22 numatytus su vartotojų apsauga susijusius įsipareigojimus. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ši nacionalinį registrą apibūdina kaip tokį, kuriuo siekiama trijų tikslų, kad būtų sustiprintas draudimo naudoti nesąžiningas sutarčių sąlygas veiksmingumas. Visų

² Žr. 2016 m. gruodžio 21 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Travel Agent Partner*, C-119/15, 33–47 punktus.

pirma minėtas registras, kuris yra viešo pobūdžio, todėl prieinamas bet kuriam vartotojui ir tiekėjui ar pardavėjui, skirtas kompensuoti nesudėtingam neleistinomis laikomų sąlygų platinimui ir tam, kad jas naudoja kiti pardavėjai ar tiekėjai nei tie, dėl kurių tokios sąlygos buvo įtrauktos į atitinkamą registrą. Be to, šis registras prisideda prie vartotojų apsaugos sistemos pagal Lenkijos teisę skaidrumo, todėl ir prie iš to išplaukiančio teisinio saugumo. Galiausiai minėtas registras sustiprina gerą nacionalinės teismų sistemos veikimą, nes išvengiama pasikartojančių teisinių procedūrų, susijusių su analogiškais bendrosiomis sąlygomis, kurias naudoja kiti pardavėjai ar tiekėjai. Kalbant apie tokį registrą, pirma, [neginčytina], kad jo sukūrimas atitinka Sąjungos teisę. Iš Direktyvos 93/13, visų pirma iš jos 8 straipsnio, nuostatų matyti, kad valstybės narės gali parengti nesąžiningomis laikomų sutarčių sąlygų sąrašus. Pagal šios direktyvos, iš dalies pakeistos Direktyva 2011/83, 8a straipsnį, kuris taikomas sutartims, sudarytoms po 2014 m. birželio 13 d., valstybės narės turi pranešti Komisijai apie tokių sąrašų parengimą. Iš šių nuostatų išplaukia, kad šie nacionalinių institucijų parengti sąrašai ar registrai iš principo atitinka vartotojų apsaugos interesą pagal Direktyvą 93/13. Antra, iš Direktyvos 93/13 8 straipsnio matyti, kad ne tik registro, kaip antai sukurto Konkurencijos ir vartotojų apsaugos tarnybos, sukūrimas, bet ir šio registro tvarkymas turi atitikti šioje direktyvoje ir apskritai Sąjungos teisėje nustatytus reikalavimus. Šiuo atžvilgiu reikia patikslinti, kad minėtas registras turi būti tvarkomas skaidriai siekiant ne tik vartotojų, bet ir pardavėjų ar tiekėjų interesų. Šis reikalavimas, be kita ko, reiškia, kad jis turi būti aiškios struktūros, nepaisant sąlygų, kurios į jį įtrauktos, skaičiaus. Be to, atitinkamame registre esančios sąlygos turi atitikti aktualumo kriterijų, o tai reiškia, kad jis turi būti rūpestingai atnaujinamas, ir vadovaujantis teisinio saugumo principu sąlygos, kurios nebeturi būti į jį įtrauktos, turi būti nedelsiant išbrauktos. Taip pat, taikant veiksmingos teisminės gynybos principą, pardavėjas ar tiekėjas, kuriam skiriama bauda dėl sąlygos, kuri laikoma lygiaverte atitinkamame registre esančiai sąlygai, naudojimo, be kita ko, turi turėti galimybę apskųsti šią sankciją. Tokį skundą turi būti galima pateikti tiek dėl neteisėtu laikomo elgesio vertinimo, tiek dėl baudos, kurią nustatė kompetentinga nacionalinė įstaiga, šiuo atveju Konkurencijos ir vartotojų apsaugos tarnyba, dydžio. Dėl šio vertinimo iš Teisingumo Teismui pateiktų bylos dokumentų matyti, kad pagal Lenkijos teisę pardavėjui ar tiekėjui paskirta bauda grindžiama išvada, kad jo naudota ginčijama sąlyga yra lygiavertė neleistina laikomai ir į šios tarnybos tvarkomą registrą įtrauktai bendrajai sąlygai. Šiuo klausimu Lenkijos sistemoje numatyta, kad pardavėjas ar tiekėjas gali ginčyti šį lygiavertiškumą specializuotame teisme, t. y. *Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów* (Varšuvos apygardos teismas – Konkurencijos ir vartotojų apsaugos teismas). Šis teismas turi specialią užduotį tikrinti bendrąsias sutarčių sąlygas, todėl ir išsaugoti teismų praktikos vienodumą vartotojų apsaugos srityje. Remiantis Teisingumo Teismo turima informacija, kompetentingo teismo atliekamas vertinimas neapsiriboja vien formaliu nagrinėjamų sąlygų palyginimu su į atitinkamą registrą įtrauktomis sąlygomis. Priešingai, šis nagrinėjamas apima ginčijamų sąlygų turinio vertinimą, siekiant nustatyti, ar, turint omenyje visas kiekvieno atvejo aplinkybes, šios sąlygos yra materialiai identiškos, atsižvelgiant,

be kita ko, į jų keliamas pasekmes, į šį registrą įtrauktoms sąlygoms. Atsižvelgiant į pirmiau nurodytas išvadas, kurių tikslumą turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, negali būti teigiama, kad pagal nacionalinę tvarką, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, pažeidžiamos pardavėjų ar tiekėjų teisės į gynybą arba veiksmingos teisminės gynybos principas. [Net jei] šiuo klausimu reikia konstatuoti, kad baudos skyrimas dėl sąlygos, kuri laikoma nesąžininga, naudojimo, neabejotinai yra priemonė, kuria siekiama užkirsti kelią tolesniam jos naudojimui, vis dėlto ši priemonė turi atitikti proporcingumo principą. Taigi valstybės narės turi užtikrinti kiekvienam pardavėjui ar tiekėjui, kuris mano, kad jam skirta bauda neatitinka šio bendrojo Sąjungos teisės principo, galimybę pateikti skundą, siekiant ginčyti šios baudos dydį. Pagrindinėje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar pagal nagrinėjamą Lenkijos nacionalinę sistemą pardavėjui ar tiekėjui, kuriam Konkurencijos ir vartotojų apsaugos tarnyba skyrė baudą, suteikta teisė pateikti skundą ir ginčyti šios baudos dydį remiantis proporcingumo principo nesilaikymu. Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti taip: Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnis, aiškinami atsižvelgiant į Direktyvos 2009/22 1 ir 2 straipsnius ir į Chartijos 47 straipsnį, turi būti aiškinami taip, kad pagal juos nedraudžiama pripažinti bendrųjų sutarčių sąlygų, kurių turinys yra lygiavertis sąlygų, įsiteisėjusiu teismo sprendimu pripažintų neleistinomis ir įtrauktų į nacionalinį neleistinomis pripažintų bendrųjų sutarčių sąlygų registrą, turiniui, naudojamą neteisėtu elgesiu kito pardavėjo arba tiekėjo, kuris nedalyvavo [procedūroje, lėmusioje] bendrosios sutarčių sąlygos įtraukimą į minėtą šių sąlygų registrą, atžvilgiu, su sąlyga (o tai turės patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas), kad šis pardavėjas ar tiekėjas turi teisę veiksmingai apskusti tiek sprendimą, kuriuo buvo pripažintas lygintų sąlygų lygiavertiškumas, siekiant išsiaiškinti, ar atsižvelgiant į visas konkrečius atvejo aplinkybes šios sąlygos yra materialiai identiškos, be kita ko, dėl jų sukeltų neigiamų pasekmių vartotojams, tiek prireikus sprendimą, kuriuo nustatomas skiriamos baudos dydis.“

- 5 *Sąd Najwyższy* savo 2015 m. lapkričio 20 d. nutartyje išreiškė poziciją, kad „[v]ienkryptis teismo sprendimo, kuriuo patenkinamas ieškinys dėl standartinės sutarties sąlygos pripažinimo neleistina, materialinės *res judicata* galios sukeltų pasekmių išplėtimas visiems asmenims atitinka Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalies reikalavimą, kad nacionaliniu lygmeniu priimtose priemonėse turi būti pakankamos ir veiksmingos. Šio sprendimo poveikis visiems asmenims, bet priimto konkrečius atsakovu patraukto verslininko atžvilgiu, yra proporcingas, nes juo užtikrinama pusiausvyra tarp poreikio užtikrinti abstrakčios kontrolės veiksmingumą ir poreikio gerbti teisę būti išklaustyti, kuri yra esminis teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, kylančios iš teisės kreiptis į teismą, elementas. Teisinė apsauga, kuri neviršijant šių ribų užtikrinama atliekant šią kontrolę, išlieka veiksminga, nes ja prieš atsakovu patrauktą verslininką gali pasinaudoti bet kuris asmuo, norintis remtis šio verslininko taikomos standartinės sutarties sąlygos, kurią užginčijo Konkurencijos ir vartotojų apsaugos teismas, neleistinumu.“

- 6 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima išskirti dvi tarpusavyje nesuderinamas teismų praktikos kryptis. Pirmuoju atveju įtraukimas į neleistinų sąlygų registrą reiškia tik tai, kad „automatiškai“ neleistinomis pripažįstamos tik verslininko naudojamos standartinės sutarties sąlygos, o ne atskirų sutarčių, kurias verslininkas sudarė su konkrečiais vartotojais, sąlygos. Antruoju atveju įtraukimas į neleistinų sąlygų registrą lemia tai, kad neleistinomis pripažįstamos visos su visais vartotojais atitinkamo verslininko sudarytų sutarčių sąlygos, jei šių sąlygų turinys atitinka nuostatų, įtrauktų į neleistinų sąlygų registrą, turinį. Vertindamas, kuri iš šių pozicijų yra suderinama su Direktyva 93/13 (ar bent jau kuria iš jų geriau pasiekiami jos tikslai), teismas pažymėjo, kad Direktyvos 93/13 7 straipsnio 2 dalies ir 8 straipsnio nuostatos, skirtingai nei ankstesnės šios direktyvos nuostatos, nėra imperatyvios. Valstybės narės neturi pareigos numatyti proceso dėl standartinės sutarties sąlygos pripažinimo neleistina, kaip nurodyta Direktyvos 93/13 7 straipsnio 2 dalyje. Vis dėlto jei valstybė narė numato tokį procesą, jo forma negali būti nustatyta vien savo nuožiūra. Ji turi atitikti kitas direktyvos nuostatas, ypač 7 straipsnio 1 dalį, į kurią aiškiai daroma nuoroda 7 straipsnio 2 dalyje. Be to, procesas dėl standartinių sutarčių sąlygų pripažinimo neleistinomis ir per jį priimto sprendimo pasekmės turi atitikti veiksmingumo ir lygiavertiškumo principus.
- 7 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas ir veiksmingumo principą padeda įgyvendinti toks CPK 479⁴³ straipsnio aiškinimas, pagal kurį standartinės sutarties sąlygos įtraukimas į neleistinų sąlygų registrą reiškia, kad visos verslininko su vartotojais sudarytų sutarčių sąlygos turėtų būti laikomos nesąžiningomis sutarčių sąlygomis, nesant reikalo kaskart nagrinėti, ar konkreči sąlyga prieštarauja sąžiningumo reikalavimams ir ar dėl jos iš esmės pažeidžiama iš sutarties kylančių teisių ir pareigų pusiausvyra vartotojo nenaudai. Šią poziciją pagrindžia toliau išdėstomi argumentai.
- 8 Pirma, tokia pozicija atitinka teisinio saugumo principą ir Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalį, nes vartotojas bus tikras, kad bet kokio teismo proceso atveju jo sutartyje įtvirtinta sąlyga, kurios turinys sutampa su įtrauktu į neleistinų sąlygų registrą, bus laikoma nesąžininga sąlyga. Logikos principai sako, kad jei tam tikro turinio standartinės sutarties sąlyga yra nesąžininga, tai bet kuri tokio paties turinio sutarties sąlyga taip pat bus nesąžininga. Kitoks požiūris reikštų, kad bylos baigtis vartotojo požiūriu bus nenuspėjama, todėl vartotojas, inicijuodamas teismo procesą, prisiima didelę riziką. Tai gali atgrasyti daugelį vartotojų nuo savo teisių gynimo, nepaisant to, kad jos grindžiamos Direktyvos 93/13 nuostatomis. Antra, toks Direktyvos 93/13 aiškinimas yra būtinas atsižvelgiant į Lenkijos civilinių bylų, kuriose dalyvauja vartotojai, nagrinėjimo Lenkijos teismuose realijas, o dėl kitokio aiškinimo gali būti neįmanoma užtikrinti veiksmingos vartotojų apsaugos. Taip būtų pažeista Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalis. Kita vertus, pripažinimas, kad įtraukimas į neleistinų sąlygų registrą turi išplėstinę teisinę galią, dėl kurios visos tokio paties turinio sutarties sąlygos pripažįstamos nesąžiningomis, atitinka minėtą nuostatą ir veiksmingumo principą, pagal kurį nacionalinis teismas gali apriboti įrodinėjimo procesą iki dokumentų

turinio analizės. Teismo užduotis bus tik nustatyti, ar paskolos gavėjas buvo vartotojas ir ar dėl sutarties nuostatų buvo atskirai derėtasi. Tai, kad sutarties nuostata sutampa su standartinės sutarties sąlyga, reiškia, kad ji buvo parengta iš anksto, todėl vartotojas negalėjo padaryti įtakos sąlygos turiniui ir ji buvo pateikta vartotojui kaip iš anksto suformuluota standartinė sutartis, todėl atskirai derėtis apskritai nebuvo įmanoma (Direktyvos 93/13 3 straipsnio 2 dalis). Taip nagrinėjant bylą pagrindinis teismo vaidmuo – vertinti nesąžiningas sutarties sąlygų pasekmes, ir tai leidžia veiksmingai vesti vartotojų inicijuotas bylas, taip įgyvendinant veiksmingumo principą. Trečia, išplėstinis *SOKiK* sprendimų, kuriais remiantis standartinės sutarties nuostata buvo įtraukta į neleistinų sąlygų registrą, poveikis atitinka veiksmingumo principą. Tai labai supaprastina praktinį vartotojų teisių įgyvendinimą. Kartu pasiekiamas vadinamasis atgrasomasis poveikis, nes verslininkas patiria neigiamų pasekmių dėl neleistinos sutarties sąlygos įtraukimo į kiekvieną su vartotoju sudarytą sutartį. Todėl neigiamos pasekmės verslininkui tuo sunkesnės, kuo daugiau sutarčių, į kurias įtrauktos nesąžiningos sutarties sąlygos, jis yra sudaręs.

- 9 Kalbant apie **antrąjį klausimą**, jei į pirmąjį klausimą bus atsakyta neigiamai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės išnagrinėti, ar iš anksto nustatytos sutarties sąlygos yra nesąžiningos. Šiuo atveju labai svarbi yra sutarties 10 straipsnio 4 dalis, kurioje numatyta, kad paskola gražinama PLN, tačiau atsakovu patrauktas bankas konvertuoja šios paskolos įmokas į CHF pagal paties nustatytą pardavimo kursą. Nacionaliniai teismai analogiškas ar net identiškas sutarties sąlygas vienodai laiko nesąžiningomis. Vis dėlto ieškovų su atsakovu sudaryta sutartis yra šiek tiek kitoks konstruktas nei dauguma CHF indeksuotų sutarčių ir taip yra dėl to, kad taisyklių 24.1 punkte (nuo 2009 m. liepos 1 d. pakeistas) iš pat pradžių buvo numatyta galimybė gražinti paskolos įmokas CHF. Nors bankui atsakovui pakeitus taisykles nuo 2009 m. liepos 1 d. visi paskolos gavėjai galėjo gražinti paskolos įmokas tiesiogiai užsienio valiuta, nesąžiningų sutarčių sąlygų atžvilgiu turi būti vertinama, ar sutarties sąlyga yra nesąžininga pagal sutarties sudarymo metu buvusias aplinkybes.
- 10 Galimybė gražinti užsienio valiuta indeksuotos paskolos įmokas tiesiogiai ta valiuta yra svarbi vertinant, ar į sutartį įtrauktos konvertavimo sąlygos (10 straipsnio 4 dalis) yra nesąžiningos. Jei sutartyse numatyta galimybė paskolos įmokas gražinti CHF, paskolos gavėjas gali iš anksto valiutos keitykloje nusipirkti CHF ir kiekvieną kartą gražinti paskolos įmokas šia valiuta. Taigi, jei tokia būtų paskolos gavėjo valia, jis galėtų visas paskolos įmokas mokėti CHF ir bankas negalėtų daryti įtakos jų dydžiui. Klausimą, ar bus taikoma paskolos sutarties 10 straipsnio 4 dalis, šiuo atveju turi spręsti tik paskolos gavėjai. Atsižvelgdamas į tai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teiraujasi, ar šis klausimas yra svarbus vertinant, ar paskolos sutarties 10 straipsnio 4 dalis yra nesąžininga. Nacionalinių teismų praktika šiuo klausimu nėra vienoda. Štai *Sąd Najwyższy* pripažino, kad hipoteka užtikrintos paskolos sutarties nuostatos, pagal kurias, priklausomai nuo vartotojo valios, paskola gali būti išmokama ir gražinama tiek CHF, tiek PLN, naudojant banko valiutų kursų lentelę, jokių būdu nėra nesąžiningos. Sprendimas išmokėti paskolą ir ją gražinti PLN yra išimtinai jo

prerogatyva ir negalėjo pakeisti paskolos pobūdžio. Taigi, negalima teigti, kad gražinus paskolą ne CHF bus įvykdytos CK 385¹ straipsnio 1 dalies sąlygos ir ginčijama nuostata bus neveiksminga³. Kita vertus, nacionalinėje teismų praktikoje laikomasi kito požiūrio, pagal kurį sutarties sąlygos nesąžiningas pobūdis neišnyksta vien dėl to, kad vartotojas neprivalo ja naudotis. Vartotojo pasirinkimas iš dviejų galimybių neturi būti pasirinkimas tarp leistinos ir neleistinos galimybės. Taigi, *SOKiK* teigimu, rinktis reikia iš potencialiai brangesnio, bet patogesnio arba iš pigesnio varianto, tačiau reikalaujančio paties vartotojo aktyvumo. Visos sutarties ir taisyklių nuostatos turi atitikti gerą moralę ir nepažeisti vartotojo interesų⁴. Kiekvienas variantas turi atitikti vartotojų apsaugos teisės aktus. Prielaida, kad nesąžininga sąlyga yra tokio pobūdžio visais atvejais, įskaitant atvejus, kai vartotojas gali nuspręsti jos netaikyti, atitinka Direktyvos 93/13 tikslą, kuriuo siekiama atgrasyti verslininkus nuo nesąžiningų sutarties sąlygų naudojimo. Priešinga pozicija galėtų net paskatinti verslininkus formuluoti sutartis taip, kad būtų galima rinktis iš sąžiningų ir nesąžiningų sąlygų. Verslininkai, kurie taip formuluoja sutartis, galėtų lengvai nusikratyti atsakomybės vartotojams, nurodydami, kad vartotojai galėjo pasirinkti sąžiningas sutarties sąlygas.

- 11 Kaip matyti iš to, kas išdėstyta, nei nacionalinė teisė, nei nacionalinių teismų praktika neišsprendžia pateikto klausimo, todėl reikia kreiptis į Teisingumo Teismą. Išanalizavus ligšiolinę Teisingumo Teismo jurisprudenciją galima daryti išvadą, kad Teisingumo Teismas šio klausimo dar nenagrinėjo. Nepaisant to, Teisingumo Teismas jau anksčiau yra priėmęs sprendimų panašiais klausimais. Visų pirma reikia atkreipti dėmesį į 2021 m. sausio 27 d. sprendimą, kuriame nurodyta, kad „Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir remiantis sudarant sutartį buvusiomis visomis aplinkybėmis ir visomis kitomis tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygomis. Iš šios nuostatos ir iš šios direktyvos 3 straipsnio, kaip juos yra išaiškinęs Teisingumo Teismas, matyti, kad sutarties sąlygos nesąžiningą pobūdį reikia vertinti atsižvelgiant į atitinkamos sutarties sudarymo momentą (šiuo klausimu žr. 2020 m. liepos 9 d. Sprendimo *Ibercaja Banco*, C- 452/18, EU:C:2020:536, 48 punktą). Pagal suformuotą jurisprudenciją šios direktyvos 4 straipsnio 1 dalyje numatytos aplinkybės yra tos, kurias komercinės veiklos subjektas galėjo žinoti aptariamoms sutarties sudarymo momentu ir kurios galėjo paveikti paskesnį jos vykdymą, nes sutarties sąlyga gali lemti šalių teisių ir pareigų neatitikimą, kuris atsiranda tik vykdant sutartį <...>. Taigi iš šios jurisprudencijos matyti, kad pagal Direktyvą 93/13 vertindamas sąlygos nesąžiningumą nacionalinis teismas turi orientotis tik į atitinkamos sutarties sudarymo datą ir, remdamasis visomis su tuo susijusiomis aplinkybėmis, įvertinti, ar ši sąlyga savaime lėmė šalių teisių ir pareigų neatitikimą komercinės veiklos

³ Žr. 2020 m. spalio 9 d. *Sąd Najwyższy* sprendimą III CSK 99/18.

⁴ Žr. 2017 m. gruodžio 13 d. *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas) sprendimą VII ACa 1036/17.

subjekto naudai. Nors atliekant tokį vertinimą galima atsižvelgti į sutarties vykdymą, jam jokių atvejų negali turėti įtakos aplinkybės, susiklostančios po sutarties sudarymo ir nepriklausančios nuo sutarties šalių valios. Taigi, nors neginčijama, kad tam tikrais atvejais Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje nurodytas neatitikimas gali pasireikšti tik vykdant sutartį, reikia patikrinti, ar šios sutarties sąlygos lėmė tokį neatitikimą nuo jos sudarymo dienos, net jei šis neatitikimas galėtų atsirasti tik susiklosčius tam tikroms aplinkybėms arba kitokiomis aplinkybėmis ši sąlyga netgi galėtų būti naudinga vartotojui. Viena vertus, kitoks aiškinimas reikštų, kad sąlygos nesąžiningumo vertinimas siejamas su sąlygomis, kuriomis vykdoma sutartis, ir su galimais sutarčiai įtakos turinčiomis aplinkybių pokyčiais ateityje, todėl komercinės veiklos subjektai galėtų spekuliuoti šiuo vykdymu bei tokiais pokyčiais ir įtraukti galimai nesąžiningą sąlygą tikėdamiesi, kad ši sąlyga tam tikromis aplinkybėmis nebus nekvalifikuojama kaip nesąžininga. Kita vertus, primintina, kad Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog nesąžiningos sąlygos nėra privalomos vartotojui, taigi turi būti laikomos niekada neegzistavusiomis. Jeigu sąlygos nesąžiningumo vertinimas galėtų priklausyti nuo aplinkybių, susiklosčiusių po sutarties sudarymo ir nepriklausančių nuo sutarties šalių valios, nacionalinis teismas galėtų tiesiog netaikyti ginčijamos sąlygos tik tiems laikotarpiams, kai nagrinėjama sąlyga turi būti laikoma nesąžininga.“ Atsižvelgiant į tai, kad vartotojo galimybė pasirinkti, kuri iš dviejų sutarties sąlygų bus taikoma, yra būtent aplinkybė, kuri atsiranda po sutarties sudarymo ir priklauso nuo vartotojo valios, ši jurisprudencija neišsklaido abejonės, pateiktos šiame prejudiciniame klausime.

- 12 Kalbant apie **trečiąjį klausimą**, reikia pažymėti, kad verslininkų (įskaitant bankus) informacinių prievolių ir valiutų kursų rizikos priskyrimo paskolos gavėjams klausimą Teisingumo Teismas analizavo, pavyzdžiui, sprendimuose *RWE Vertrieb* ir *Käsler*, kuriuose pažymėjo, kad „[i]š tiesų vartotojui itin svarbu prieš sudarant sutartį būti informuotam apie sutarties sąlygas ir jos sudarymo pasekmes. Būtent remdamasis šia informacija jis nusprendžia, ar nori susisaistyti sąlygomis, kurias iš anksto suformulavo įmonė.“⁵
- 13 Vėliau sprendimuose *Andriuc* ir *OTP* bankas Teisingumo Teismas nurodė, kad „pirma, paskolos gavėją reikia aiškiai informuoti apie tai, kad, pasirašant užsienio valiuta išreikštą paskolos sutartį, jam tenka tam tikra valiutų keitimo rizika, kurią jam galbūt bus sunku prisiimti ekonominiu požiūriu, jei valiuta, kuria jis gauna pajamas, nuvertėtų. Antra, iš veiklos vykdytojo, šiuo atveju – banko, turi būti reikalaujama, atsižvelgiant į jo šioje srityje turimą patirtį ir žinias, kad jis nurodytų galimus valiutų kursų svyravimus ir riziką, galinčią kilti dėl to, kad paskola paimama užsienio valiuta, ypač, jei vartotojas paskolos gavėjas gauna pajamas ne šia valiuta. Todėl nacionalinis teismas turi patikrinti, ar veiklos vykdytojas pateikė atitinkamiems vartotojams visą reikšmingą informaciją, leidžiančią jiems įvertinti

⁵ Žr. 2013 m. kovo 21 d. Teisingumo Teismo sprendimo *RWE Vertrieb*, C-92/11, 44 punktą ir 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimo *Käsler*, C-26/13, 70 punktą

sąlygos, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, ekonomines pasekmes jų finansiniams įsipareigojimams. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į antrąjį klausimą reikia atsakyti: Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalis aiškintina taip, kad reikalavimas, jog sutarties sąlyga būtų surašyta aiškiai ir suprantamai, reiškia, kad kredito sutarties atveju finansų įstaigos turi suteikti paskolos gavėjams pakankamai informacijos, kad paskolos gavėjai galėtų priimti informacija pagrįstus ir atsargius sprendimus. Šiuo aspektu šis reikalavimas reiškia, kad sąlyga, pagal kurią paskola turi būti gražinta ta pačia užsienio valiuta, kuria ji suteikta, vartotojo turi būti suprantama ne tik formaliuoju ir gramatiniu aspektu, jis turi suvokti ir konkrečią jos apimtį, t. y. kad vidutinis, pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus vartotojas galėtų ne tik žinoti užsienio valiutos, kuria paskola yra paimta, pabrangimo arba nuvertėjimo galimybę, bet ir įvertinti galimai reikšmingas tokios sąlygos ekonomines pasekmes jo finansiniams įsipareigojimams. Nacionalinis teismas turi atlikti būtiną šiuo klausimu patikrinimą.⁶

- 14 Galiausiai sprendime *BNP Paribas Personal Finance* Teisingumo Teismas nurodė, kad „[d]ėl paskolos sutarčių užsienio valiuta, kaip antai nagrinėjamų pagrindinėse bylose, pirmiausia reikia konstatuoti, kad bet kokia pardavėjo ar tiekėjo vartotojui pateikta informacija apie valiutos keitimo mechanizmo veikimą ir jo keliamą riziką yra svarbi šiam vertinimui atlikti. Ypač svarbi yra informacija apie paskolos gavėjui kylančią riziką tuomet, jei valiuta, kuri yra teisėta atsiskaitymo priemonė valstybėje narėje, kur reziduoja paskolos gavėjas, labai nuvertėja, o užsienio palūkanų norma padidėja. <...> Vadinasi, tam, kad skaidrumo reikalavimas būtų įvykdytas, pardavėjo ar tiekėjo pateikta informacija turi būti tokia, kad vidutinis, pakankamai informuotas ir protingai pastabus bei nuovokus vartotojas galėtų ne tik žinoti užsienio valiutos, kuria paskola yra paimta, pabrangimo arba nuvertėjimo galimybę, bet ir įvertinti neigiamas tokios sąlygos pasekmes jo finansiniams įsipareigojimams, taip pat pasirašydamas paskolos sutartį užsienio valiuta suprasti jam per visą sutarties laikotarpį gresiančią riziką, jei valiuta, kuria jis gauna pajamas, smarkiai nuvertėtų, palyginti su sąskaitos valiuta. Šiomis aplinkybėmis svarbu pažymėti, kad imitavimo modeliai, kaip antai pateikti tam tikruose pagrindinėse bylose nagrinėjamuose paskolų pasiūlymuose, gali suteikti naudingos informacijos, jeigu jie pagrįsti pakankamais ir tiksliais duomenimis ir jeigu juose pateikiami objektyvūs vertinimai, o vartotojui apie juos pranešama aiškiai ir suprantamai. Tik tokiomis sąlygomis tokie imitavimo modeliai gali padėti pardavėjui ar tiekėjui atkreipti vartotojo dėmesį į galimai reikšmingų atitinkamų sutarties sąlygų neigiamų ekonominių pasekmių riziką. Kaip ir bet kokia kita pardavėjo ar tiekėjo pateikta informacija apie vartotojo įsipareigojimo apimtį, skaitiniai imitavimo modeliai turi padėti vartotojui suprasti tikrąjį ilgalaikės galimų valiutų keitimo kursų svyravimų rizikos mastą, taigi, ir riziką dėl paskolos sutarties užsienio valiuta sudarymo. Paskolos sutarties užsienio valiuta, dėl kurios vartotojui kyla valiutos

⁶ Žr. 2017 m. rugsėjo 20 d. Teisingumo Teismo sprendimo *Andriciuc* 50 ir 51 punktus ir 2018 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *OTP Bank*, C-51/17, 74 ir 78 punktus

keitimo rizika, atveju skaidrumo reikalavimas nelaikomas įvykdytu, jei vartotojui pateikiama informacija (net ir didelės apimties) grindžiama prielaida, kad sąskaitos valiutos ir mokėjimo valiutos keitimo kursas nesikeis per visą sutarties laikotarpį. Taip, be kita ko, yra tuo atveju, kai tiekėjas ar pardavėjas neįspėjo vartotojo apie ekonomines aplinkybes, galinčias turėti įtakos valiutų kursų svyravimams, todėl vartotojas negalėjo praktiškai suprasti galimų reikšmingų paskolos užsienio valiuta pasekmių savo finansinei padėčiai. Antra, atliekant šio sprendimo 67 punkte nurodytą vertinimą, taip pat svarbi finansų įstaigos ikisutartiniuose ir sutartiniuose dokumentuose vartojama kalba. Konkrečiai kalbant, ta aplinkybė, kad nėra sąlygų [sąvokų] ar paaiškinimų, kuriais paskolos gavėjas būtų aiškiai informuotas apie konkrečią su paskolos sutartimis užsienio valiuta susijusią riziką, gali patvirtinti, kad nėra įvykdytas skaidrumo reikalavimas, įtvirtintas visų pirma Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalyje.⁷

- 15 Bankas, siūlantis paskolą, susietą su užsienio valiuta, vykdydamas pareigą informuoti vartotoją apie valiutų kursų riziką turėtų pateikti vartotojui bent jau informaciją apie ankstesnę nacionalinės valiutos ir užsienio valiutos kurso raidą per pakankamai ilgą laikotarpį, taip pat simuliaciją, kurioje būtų nurodyta, kaip gali pasikeisti paskolos įmokų dydis ir paskolos suma sumažėjus nacionalinės valiutos vertei užsienio valiutos atžvilgiu. Reikia atsakyti į klausimą, ar minėtos banko informavimo pareigos taikomos ir vartotojui, kuris dėl savo išsilavinimo ar profesinės patirties jau turi tokią informaciją.
- 16 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, bankas nesilaikė informavimo reikalavimų ieškovo atžvilgiu. Ieškovės padėtis yra kitokia, nes ji sutarties sudarymo metu turėjo aukštą kvalifikaciją ir darbo atsakovo banke patirtį. Ji taip pat pripažino, kad buvo susipažinusi su banko pasiūlymu ir žinojo apie valiutų kursų riziką, kylantią dėl paimtos užsienio valiuta indeksuotos paskolos. Taigi, teismas siekia nustatyti, ar pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį ir 4 straipsnio 1 dalį reikalaujama, kad verslininkas, informuodamas vartotoją apie esminius sutarties požymius, atsižvelgtų į objektyvų vartotojo standartą ar ir į individualias atitinkamo asmens savybes.
- 17 Atsakymas į šį klausimą yra svarbus šios bylos baigčiai. Pripažinimas, kad verslininkas turi pareigą kiekvienam vartotojui suteikti išsamią ir suprantamą informaciją apie sutarties požymius (ypač apie riziką, susijusią su sutarties sudarymu), gali reikšti, kad banko atsakovo abiem ieškovams pateikta informacija buvo nepakankama, o tai reiškia, kad abiejų ieškovų atžvilgiu sutarties nuostatos bus nevienareikšmės ir nesąžiningos. Kita vertus, pripažinus, kad verslininko informavimo pareigų apimtis turėtų būti pritaikyta konkrečiam vartotojui, galima daryti išvadą, kad nagrinėjamos sutarties nuostatos buvo nesuprantamos ir nesąžiningos tik ieškovo atžvilgiu.

⁷ Žr. 2021 m. birželio 10 d. Teisingumo Teismo sprendimo *BNP Paribas Personal Finance*, C-776/19–C-782/19, 69 ir 72–75 punktus.

- 18 Dėl paskutinio, **ketvirtojo prejudicinio klausimo**, kylančio tarsi iš trečiojo klausimo, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atsižvelgdamas į geresnę ieškovės faktinę padėtį nei ieškovo (žinių ir patirties lygį), svarsto galimybę nuspręsti, kad sutarties sąlygos, numatančios valiutų kursų rizikos priskyrimą ieškovams ir leidžiančios bankui laisvai nustatyti valiutų kursą, buvo nesąžiningos tik ieškovo, bet ne ieškovės atžvilgiu. Tai reikštų, kad paskolos sutartis negalioja tik tiek, kiek yra susijusi su ieškovu (vadovaujantis prielaida, kad konstatavus, jog šios sutarties nuostatose nustatoma pagrindinė prievolė, jų panaikinimas turi lemti sutarties negaliojimą). Toks sprendimas yra leistinas tiek pagal vidaus teisę, tiek pagal Lenkijos teismų praktiką. Vis dėlto kyla klausimas dėl tokio sprendimo suderinamumo su Direktyvos 93/13 nuostatomis (ypač 6 straipsnio 1 dalimi ir 7 straipsnio 1 dalimi). Priėmus tokį neabejotinai ieškovui palankų sprendimą, būtų dar labiau pabloginta ieškovės padėtis nei tuo atveju, jei sutartis galėtų visa apimtimi abiejų ieškovų atžvilgiu (toku atveju jie būtų solidariai atsakingi bankui). Šiuo atveju ieškovė būtų visiškai atsakinga už įsipareigojimų pagal paskolos sutartį įvykdymą. Ieškovui pasinaudojus Direktyvoje 93/13 numatytais teisėmis, ieškovei kiltų neigiamų pasekmių, tačiau tai būtų Direktyvos 93/13 pažeidimas.
- 19 Alternatyvus sprendimas pagal Direktyvą 93/13, teismo nuomone, galėtų būti sutarties pripažinimas negaliojančia arba visų vartotojų atžvilgiu, arba apskritai sutartis negalėtų būti pripažinta negaliojančia. Vis dėlto toks sprendimas, atrodo, yra neteisingas, nes tai reikštų, kad vieno vartotojo teisės pagal Direktyvą 93/13 būtų apribotos vien dėl kito vartotojo, kuris yra tos pačios sutarties šalis, skirtingos teisinės padėties. Tokiu atveju vartotojo, kurio atžvilgiu sutarties sąlygos yra nesąžiningos, teisės būtų paneigtos be teisinio pagrindo, numatyto Direktyvoje 93/13.
- 20 Trečiasis galimas sprendimas grindžiamas Sąjungos teisę atitinkančiu aiškinimu ir yra kompromisinio pobūdžio. Pagal tokį sprendimą sutartis galėtų būti pripažįstama negaliojančia ieškovo atžvilgiu, o visos iš sutarties kylančios prievolės sumažinamos perpus. Taigi, sutarties šalimis liktų ieškovė ir bankas, o ieškovas neprivalėtų mokėti jokių paskolos įmokų ir turėtų teisę reikalauti grąžinti pusę iki šiol sumokėtų paskolos įmokų. Tokio sprendimo kompromisinis pobūdis pasireiškia tuo, kad, viena vertus, tenkinamas ieškovo reikalavimas, kita vertus, teisinė ieškovės padėtis nepabloginama. Visgi kyla abejonių dėl šio sprendimo atitikties Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 daliai, nes Teisingumo Teismas kištųsi į sutarties turinį, užuot vien pripažinęs, kad nesąžiningos sutarties sąlygos neegzistuoja.
- 21 Pagal ketvirtąjį sprendimą, kuris būtų palankus vartotojui, tačiau keltų abejonių teisinio saugumo principo požiūriu, sąlygų nesąžiningumas tik vieno iš vartotojų atžvilgiu reiškia, kad sutartis yra negaliojanti visa apimtimi. Šiuo sprendimu išvengiama problemų, kylančių iš minėtų trijų sprendimų variantų. Šiuo atveju būtų patenkinti visų vartotojų reikalavimai, nes jie vieningai reikalautų pripažinti sutartį negaliojančia ir prisiimtų dėl to kylančias pasekmes. Šio sprendimo pasirinkimas reikštų, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas

patenkintų alternatyvų ieškovų reikalavimą visa apimtimi. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo nuomone, šis sprendimas yra optimalus ir užtikrina abiem ieškovams Direktyvoje 93/13 numatytą apsaugą.

- 22 Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siūlo į pirmuosius tris klausimus atsakyti teigiamai. Dėl ketvirtojo klausimo teismas siūlo, kad konstatavus, jog sutarties sąlyga yra nesąžininga nors vieno vartotojo, kuris yra sutarties su verslininku šalis, atžvilgiu, ši sąlyga turi būti laikoma nesąžininga ir visų kitų sutarties šalių atžvilgiu ir, jei sutartis negali būti vykdoma be šios sąlygos, sutartis yra negaliojanti visų jų atžvilgiu.

DARBINIS VERTINIMAS